

MỘT SỐ HÌNH THỨC TỔ CHỨC BỒI DƯỠNG NĂNG LỰC HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG CHO SINH VIÊN SƯ PHẠM

• TS. Huỳnh Mộng Tuyên (*), ThS. Nguyễn Thị Thu Huyền (**)

Tóm tắt

Hoạt động giáo dục có nhiều hình thức tổ chức. Những hình thức có hiệu quả cao trong bồi dưỡng là câu lạc bộ, trò chơi, hội thi, tham quan, giao lưu. Mỗi hình thức đều có cách thức, kỹ thuật thực hiện nhằm chuyển tải tốt nội dung bồi dưỡng. Hiệu quả bồi dưỡng năng lực hoạt động giáo dục cho sinh viên sư phạm tỷ lệ thuận với việc giảng viên nắm vững các kỹ thuật sử dụng, phối hợp, phát huy các hình thức tổ chức khoa học, nghệ thuật.

1. Đặt vấn đề

Trong các thành tố của quá trình bồi dưỡng, hình thức tổ chức là yếu tố quan trọng giúp cho hoạt động bồi dưỡng đạt đến nghệ thuật, hiệu quả cao. Từ lý thuyết chung của các hình thức, chúng tôi đã thiết kế, thực hành tổ chức các hình thức bồi dưỡng. Trải nghiệm 4 năm bồi dưỡng năng lực hoạt động giáo dục (HĐGD) cho sinh viên sư phạm Trường Đại học Đồng Tháp từ năm 2008 đến 2012, chúng tôi đã có nhiều kinh nghiệm. Các kỹ thuật tổ chức của các hình thức bồi dưỡng sau đây là kết quả nghiên cứu, sáng tạo của chúng tôi trong thực tiễn.

2. Nội dung

2.1. Khái niệm

Hình thức tổ chức bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên sư phạm là cách thức biểu hiện bên ngoài của hoạt động phối hợp giữa giảng viên với sinh viên ở thời gian, địa điểm với việc sử dụng phương pháp, phương tiện nhằm chuyển tải nội dung, đạt được mục tiêu bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên. Chính các hình thức bồi dưỡng giúp cho hai chủ thể phát huy tối đa tính sáng tạo, đạt hiệu quả cao nhất.

2.2. Một số hình thức tổ chức bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên sư phạm

Qua thực tế tổ chức bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên, chúng tôi nhận thấy các hình thức câu lạc bộ (CLB), hội thi, tham quan, giao lưu, trò chơi... đạt được hiệu quả cao.

2.2.1. Câu lạc bộ

CLB có khả năng tổ chức nhiều loại hình hoạt động bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên như:

(*) Khoa Quản lý Giáo dục và Tâm lý Giáo dục, Trường Đại học Đồng Tháp.

(**) Trường Đại học Sư phạm thành phố Hồ Chí Minh.

Trung bày, giới thiệu sản phẩm về HĐGD: CLB tổ chức triển lãm để trưng bày các sản phẩm về HĐGD; giới thiệu các loại sách, báo, trình chiếu tổ chức các HĐGD, kỹ thuật thiết kế, tổ chức; các phương tiện hiện đại, phần mềm được sử dụng trong quá trình thực hiện HĐGD... Thông qua các phương tiện truyền thông hiện đại, cách trưng bày, giới thiệu, CLB đem thực tiễn HĐGD ở trường phổ thông về trường sư phạm để sinh viên học hỏi.

Tư vấn về HĐGD: Khi sinh viên bắt đầu nhập học vào trường sư phạm, ban tổ chức CLB cần có buổi sinh hoạt chuyên đề đầu năm, lồng ghép vào quá trình dạy học các môn nghiệp vụ để giúp sinh viên thấy được tầm quan trọng của tư vấn trong bồi dưỡng năng lực HĐGD. Chủ nhiệm CLB phối hợp các lực lượng giáo dục trong nhà trường tuyên truyền, vận động sinh viên tham gia tư vấn nhằm bồi dưỡng năng lực HĐGD cho bản thân. Thông qua dạy học các môn nghiệp vụ, giảng viên gợi mở vấn đề trong chương trình chính khoá chưa giải quyết được, kích thích nhu cầu, hứng thú sinh viên tìm hiểu các HĐGD... giới thiệu sinh viên đến với CLB.

Một thùng thư được đặt cạnh một bảng lớn ở vị trí phù hợp trong trường để làm diễn đàn phổ biến, trao đổi kiến thức, kết quả hoạt động của CLB trong bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên. Sinh viên hỏi những vấn đề liên quan đến việc thực hiện các HĐGD ở trường phổ thông qua thư, có địa chỉ cụ thể. Hàng tuần ban tổ chức tập hợp lại và gửi đến những giảng viên chuyên trách để tư vấn qua thư, kết hợp với các hình thức tư vấn qua điện thoại, qua email... Kết quả tư vấn hay, thiết thực được đăng tải trên diễn đàn, bản tin và phát thanh nội bộ. Kết hợp với các hình thức thi bình chọn và trao giải thưởng cho những câu hỏi, trả lời hay nhất trong tháng để kết quả tư vấn truyền tải rộng rãi đến tất cả sinh viên cùng nhau học hỏi.

Tổ chức các hoạt động theo định kỳ: Ban chủ nhiệm nắm chắc yêu cầu năng lực HĐGD cần hình thành ở sinh viên và xây dựng kế hoạch bồi dưỡng suốt những năm học ở trường sư phạm. Kế hoạch hoạt động của CLB không nên định kỳ cứng nhắc mà nên mềm dẻo theo hoạt động học tập... Các hoạt động bồi dưỡng theo định kỳ nên được thiết kế có sự phối hợp phong phú, nhiều phương pháp, hình thức tổ chức và phương tiện hiện đại. Đặc biệt là phải phối hợp tốt với các hình thức bồi dưỡng khác như hội thi, trò chơi... tạo sự sinh động, hấp dẫn cho CLB. Kết quả hoạt động của CLB sẽ được ban tổ chức biên tập thành bản tin phổ biến cho sinh viên tham khảo và lưu trữ ở thư viện để làm tài liệu bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên các khoá sau. Muốn hoạt động đạt hiệu quả tốt, CLB cần có những biện pháp khuyến khích như thông qua giải thưởng có giá trị, cộng điểm cho những sinh viên tích cực tham gia CLB vào những môn học cụ thể được vận dụng kiến thức, rèn luyện kỹ năng nghiệp vụ. Kết quả hoạt động CLB cũng là cơ sở để đánh giá, xếp loại đoàn viên.

Cùng với CLB, hội thi là hình thức tổ chức có vai trò đặc biệt quan trọng trong bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên.

2.2.2. Hội thi

Các hình thức tổ chức thi sau được chúng tôi thường sử dụng và đạt hiệu quả tốt:

Thi đấu loại: Đây là cách thi thông qua hệ thống câu hỏi trắc nghiệm để thực hiện thi đấu. Loại thi này được sử dụng với những nội dung bồi dưỡng nhiều đơn vị kiến thức, mục tiêu là giúp sinh viên nâng cao hiểu biết về HĐGD. Đối với nội dung bồi dưỡng về chương trình, nội dung, hình thức tổ chức HĐGD, quy trình thiết kế, đánh giá kết quả HĐGD... đều có thể sử dụng cách thi này. Hình thức có thể là cá nhân thi với cá nhân, các đôi bạn thi với nhau, nhóm (đội) thi với nhóm (đội), tập thể thi với tập thể. Cá nhân, cặp, đội nào trả lời đúng nhiều câu hỏi hơn sẽ thắng cuộc.

Thi hỏi đáp, chất vấn: Hình thức thể hiện cách thi này là một bên hỏi, chất vấn và một bên đáp, trả lời. Thông qua hệ thống câu hỏi và sự trả lời, sinh viên sẽ tự học hỏi, khám phá để hiểu sâu rộng về kiến thức, kỹ năng HĐGD. Nhiều nội dung bồi dưỡng có thể dùng cách thi này như các hình thức tổ chức, quy trình thiết kế HĐGD... Cách thức này được tổ chức cho các nhóm thi đối đáp với nhau. Đội nào đặt được nhiều câu hỏi hay và trả lời tốt sẽ thắng cuộc.

Thi hùng biện, diễn thuyết: Các đội thi dùng cơ sở lý luận và thực tiễn để làm sáng tỏ vấn đề do ban tổ chức nêu ra. Sức thuyết phục của lập luận, minh chứng, giải thích làm nổi bật vấn đề, thuật hùng biện, diễn thuyết sẽ là cơ sở đánh giá đội thắng cuộc. Cách thức thi này được sử dụng đạt mục tiêu là giúp sinh viên hiểu sâu sắc vấn đề bồi dưỡng nhằm giáo dục ý thức, thái độ.

Thi sưu tầm: Cách thức tổ chức để sinh viên sưu tầm các sản phẩm về HĐGD hoặc phục vụ cho tổ chức HĐGD theo yêu cầu của ban tổ chức. Nhiều yêu cầu bồi dưỡng năng lực HĐGD cần sử dụng cách thi này như: thi sưu tầm các thiết kế HĐGD, các tình huống xảy ra trong quá trình tổ chức HĐGD, trò chơi, thơ, chuyện kể, danh ngôn... phục vụ cho một chủ đề HĐGD cụ thể. Cơ sở đánh giá, đội thi nào sưu tầm nhiều về số, chất lượng sản phẩm theo yêu cầu hơn sẽ thắng cuộc.

Thi phân tích, đánh giá, đề xuất giải pháp: Dựa trên các sản phẩm cụ thể (bản thiết kế, cách xử lý tình huống, tổ chức HĐGD...), các đội thi tài nhận xét, đánh giá những ưu điểm, hạn chế, đề xuất những ý tưởng nhằm nâng cao hiệu quả tổ chức HĐGD. Tiêu chí đánh giá đội thắng cuộc là nhận xét, đánh giá đúng, xác thực, đề xuất ý kiến hay, sáng tạo.

Thi thực hành: Các đội thi đua tài thực hiện các kỹ năng HĐGD. Căn cứ yêu cầu của các kỹ năng, có các cách tổ chức thi cụ thể như: thi thiết kế trò chơi, thiết kế công cụ đánh giá, thiết kế HĐGD, thi tổ chức HĐGD, thi ứng xử tình huống HĐGD... Tiêu chí đánh giá kết quả là việc thực hiện kỹ năng đúng, đủ, thành thạo, độc lập, sáng tạo...

Các hình thức thi trên nếu được kết hợp với trò chơi sẽ phát huy được tối đa tính tích cực của sinh viên trong quá trình bồi dưỡng.

2.2.3. Trò chơi

Từ tổng kết kinh nghiệm sử dụng, chúng tôi thấy các trò chơi sau đây đạt hiệu quả bồi dưỡng cao:

Trò chơi ô chữ: Thông qua lật, giải ô chữ nhằm thực hiện mục tiêu bồi dưỡng là củng cố kiến thức quan trọng, hình thành cho sinh viên thái độ đúng đắn về HĐGD. Có rất nhiều dạng ô chữ: ô chữ thông thường, ô chữ tạo từ, ô chữ hình thang, ô chữ kim tự tháp, ô chữ vòng tròn... Tùy theo nội dung bồi dưỡng, chủ thể thiết kế chọn loại ô chữ phù hợp. Có thể lật ô chữ giới thiệu về HĐGD, tìm HĐGD để thiết kế trò chơi... Tiêu chí đánh giá là đội nào lật, giải ô chữ nhanh hơn sẽ thắng cuộc.

Trò chơi sơ đồ: Cách thực hiện là dựa vào mối quan hệ logic của các sự vật, hiện tượng trong thế giới để sinh viên biểu đạt mối quan hệ logic của kiến thức, kỹ năng HĐGD thông qua vẽ, sắp xếp, lắp, ghép... Sau khi tìm hiểu hệ thống kiến thức, kỹ năng HĐGD, giảng viên có thể cho sinh viên chơi trò chơi này nhằm củng cố, khắc sâu các kiến thức, kỹ năng. Tiêu chí đánh giá kết quả là sinh viên thiết kế sơ đồ đúng với logic, mang tính thẩm mỹ và tạo ấn tượng.

Trò chơi phi ngôn ngữ: Thông qua sự biểu hiện hình thể, cử chỉ giúp cho người khác có thể đoán được nội dung thể hiện. Mục tiêu của trò chơi là giúp sinh viên củng cố, khắc sâu kiến thức. Trong bồi dưỡng, giảng viên có thể dùng trò chơi này để giúp sinh viên nhớ tên các chủ điểm của hoạt động ngoài giờ lên lớp, các bước của quy trình thiết kế, các hình thức tổ chức HĐGD... Tiêu chí đánh giá về phía thể hiện: dí dỏm, độc đáo, thể hiện được nội dung; bên đoán: đoán nhanh, đầy đủ nội dung.

Thông qua hình đoán nội dung: Những quan điểm, tư tưởng định hướng quan trọng cho việc học tập, rèn luyện để sinh viên có năng lực HĐGD được thể hiện thành hình ảnh. Từ hình ảnh, cá nhân, các đội chơi đoán nội dung đúng, nhanh, đạt điểm cao nhất sẽ được thưởng quà. Mục tiêu trò chơi này là nhằm khắc sâu kiến thức, giáo dục thái độ cho sinh viên trong học tập, rèn luyện để nâng cao năng lực HĐGD.

Ghép từ: Nội dung bồi dưỡng quan trọng, cô đọng được cắt rời thành các từ, các câu... Các đội chơi ghép các từ thành câu, các câu thành vấn đề với đáp án đúng. Trò chơi này chủ yếu giúp khắc sâu kiến thức và giáo dục thái độ cho sinh viên về HĐGD. Tiêu chí đánh giá là cá nhân hay đội nào ghép đúng và nhanh hơn sẽ thắng cuộc.

Nở hoa trí tuệ: Mô hình trò chơi được cấu trúc theo hình bông hoa. Nhụy hoa là vấn đề, còn các cánh hoa là các nội dung. Các nội dung này được xây dựng thành các câu hỏi trắc nghiệm. Ngoài nội dung chính, các cánh hoa được thiết kế thêm phần thưởng, mất điểm... để tạo yếu tố bất ngờ, lý thú ở người chơi. Các câu hỏi trắc nghiệm ở cánh hoa được tạo liên kết để các đội chơi đoán từ khoá nhụy hoa nhằm khái quát và giúp sinh viên nắm chắc vấn đề bồi dưỡng. Mỗi câu hỏi ở cánh hoa trả lời đúng được 10 điểm và nhụy hoa 30 điểm. Đội chơi nào nhiều điểm hơn sẽ chiến thắng.

Ý tưởng sáng tạo: Từ câu hỏi, tình huống có vấn đề về HĐGD cụ thể, các đội chơi thi tài thể hiện ý tưởng sáng tạo. Ví dụ như ý tưởng của đội chơi cho phần mở đầu, hoạt động chính, hoạt động hỗ trợ, kết thúc HĐGD, tổ chức, điều khiển, cách xử lý tình huống... Tiêu chí đánh giá là ý tưởng mới mẻ, độc đáo, đem lại hiệu quả cao trong tổ chức HĐGD. Đây là trò chơi chủ yếu tập luyện kỹ năng thiết kế và tổ chức HĐGD.

Lời nhận xét dí dỏm, sâu sắc: Từ tình huống về kết quả HĐGD cụ thể (kết quả hoạt động các đội thi, người điều khiển chương trình...), các đội chơi thể hiện lời nhận xét về kết quả đó. Tiêu chí đánh giá là lời nhận xét dí dỏm, ngắn gọn, sâu sắc, có sức thuyết phục cao nhất sẽ được thưởng quà. Trò chơi này sử dụng để tập luyện kỹ nhận xét, đánh giá kết quả HĐGD cho sinh viên.

Cách thể hiện tạo ấn tượng: Từ tình huống cụ thể, các đội chơi thể hiện cách tạo ấn tượng tốt đẹp, thu hút được sự chú ý người khác. Ví dụ, tình huống người dẫn chương trình cần thể hiện như thế nào để tạo ấn tượng từ giây phút đầu tiên hoặc có một số học sinh làm việc riêng, người điều khiển cần làm gì để thu hút sự chú ý các học sinh đó... Trò chơi mang tính cá nhân hay đội chơi. Tiêu chí đánh giá là cách thể hiện tạo ấn tượng, thu hút sự chú ý của người tham gia nhất (do khán giả bình chọn) sẽ được thưởng quà. Trò chơi này chủ yếu sử dụng để tập luyện kỹ năng tổ chức, điều khiển HĐGD.

Với các hình thức tổ chức bồi dưỡng ở trường sư phạm, giảng viên cần tổ chức phối hợp với các hình thức khác như giao lưu, tham quan để sinh viên trải nghiệm, học hỏi kinh nghiệm thực tiễn.

2.2.4. *Giao lưu*

Giao lưu được tiến hành theo các hình thức:

Trực tiếp kết hợp gián tiếp: Chẳng những trường sư phạm tổ chức cho sinh viên xuống trường phổ thông hay mời giáo viên phổ thông về trường sư phạm để giao lưu trực tiếp mà có thể gián tiếp qua điện thoại, qua mạng, nếu có điều kiện qua cầu truyền hình... Cách tổ chức này, cùng một lúc sinh viên có thể dễ dàng giao lưu với nhiều đối tượng, học hỏi được nhiều kinh nghiệm về tổ chức HĐGD.

Giao lưu tương tác: Do sinh viên quen cách học thụ động nên tổ chức giao lưu, sinh viên chỉ lắng nghe kết quả báo cáo kinh nghiệm của giáo viên phổ thông. Vì vậy, người tổ chức cần có biện pháp tạo sự tương tác giữa hai chủ thể giao lưu. Người điều khiển có thể tiến hành phỏng vấn đối tượng giao lưu để họ trả lời, nhằm đạt được mục tiêu bồi dưỡng. Hiện nay, khả năng đặt câu hỏi của sinh viên còn hạn chế. Vì vậy, ban tổ chức yêu cầu sinh viên chuẩn bị đặt câu hỏi giao lưu và nộp trước câu hỏi cho ban tổ chức, nếu cần, có thể gợi, định hướng để sinh viên biết cách hỏi thiết thực, đi vào những trọng tâm của yêu cầu giao lưu. Ban tổ chức có biện pháp kích thích như khen ngợi, khen thưởng những câu hỏi hay, nhằm kích thích tinh thần học hỏi ở sinh viên.

2.2.5. *Tham quan*

Hình thức tham quan được chúng tôi thường vận dụng theo các cách sau:

Phối hợp tham quan trực tiếp, gián tiếp: Sau khi bồi dưỡng về lý luận, giảng viên cần tổ chức cho sinh viên tham quan thực tế HĐGD bằng cách trực tiếp xuống trường phổ thông dự

giờ, quan sát những sản phẩm liên quan đến tổ chức HĐGD. Nhưng việc tổ chức tham quan trực tiếp sẽ có nhiều khó khăn (thời gian, kinh phí...) nên giảng viên cần sưu tầm sản phẩm có liên quan tổ chức HĐGD, giới thiệu cho sinh viên qua xem băng đĩa về thực tế tổ chức HĐGD do giảng viên tự quay phim ở địa phương, hay những HĐGD do cơ quan chức năng của Bộ tổ chức. Phối hợp tốt hai cách tham quan này, sinh viên sẽ có điều kiện hiểu toàn diện, sâu sắc thực tiễn HĐGD ở trường phổ thông.

Phối hợp tốt tham quan tự do và tham quan có tổ chức: Ngoài tham quan HĐGD theo kế hoạch, trường sư phạm cần khuyến khích, gợi ý, hướng dẫn để sinh viên tự tham quan thực tiễn HĐGD ở trường phổ thông phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh của mỗi sinh viên. Họ có thể tham quan mọi nơi, mọi lúc về HĐGD khi có điều kiện thuận lợi, nhằm đáp ứng được yêu cầu trường sư phạm đặt ra. Qua quá trình đào tạo, bồi dưỡng, giảng viên khơi dậy nhu cầu, hứng thú, phát huy khả năng tự học hỏi để sinh viên tự hoàn thiện năng lực HĐGD.

Tham quan kiểm chứng, xác minh: Những kiến thức, kỹ năng sinh viên lĩnh hội trong quá trình bồi dưỡng cần được kiểm chứng trong thực tiễn tổ chức HĐGD. Chính nhờ sự kiểm chứng này, sinh viên hiểu và thấy được vai trò lý luận khoa học trong thực tiễn và từ thực tiễn bất cập, hạn chế, sinh viên có khả năng phân tích, đánh giá, trăn trở tìm những giải pháp trong nâng cao hiệu quả tổ chức HĐGD.

Tham quan thu thập thông tin, tư liệu: HĐGD chưa có nhiều thành tựu nghiên cứu ứng dụng nên sinh viên khó tìm hiểu thực tiễn qua kết quả nghiên cứu mà giảng viên và sinh viên phải thu thập qua thực tiễn tổ chức HĐGD ở trường phổ thông. Ví dụ như để bồi dưỡng năng lực xử lý tình huống HĐGD, giảng viên và sinh viên phải đi dự giờ, trao đổi... thu thập tình huống từ thực tiễn và tự tìm cách giải quyết. Tham quan thu thập thông tin tư liệu, sinh viên hiểu sâu sắc lý luận và định hướng cho hoạt động thực tiễn là cách rất có hiệu quả trong bồi dưỡng năng lực HĐGD cho họ.

Tham quan học hỏi chủ động: Trước khi tham quan, sinh viên cần được hướng dẫn và chuẩn bị chu đáo để nắm chắc nội dung nhằm hiểu thực tiễn HĐGD sâu sắc. Từ những băn khoăn, thắc mắc, sinh viên chủ động trao đổi với giáo viên, học sinh, cán bộ quản lý trường phổ thông để hiểu, định hướng sáng tạo trong thực hiện HĐGD.

3. Kết luận

Đây là 5 hình thức cơ bản, hiệu quả cao và mỗi hình thức có những ưu thế trong bồi dưỡng năng lực HĐGD cho sinh viên. Hệ thống kỹ thuật, thủ thuật là linh hồn của các hình thức tổ chức bồi dưỡng. Các hình thức bồi dưỡng khi sử dụng cần được dựa trên mối quan hệ bên trong và bên ngoài của quá trình bồi dưỡng. Để tạo sự sinh động, hấp dẫn, hiệu quả, giảng viên cần phối hợp, phát huy tối đa vai trò, tác dụng của các hình thức tổ chức bồi dưỡng trong phát triển toàn diện năng lực HĐGD cho sinh viên./.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Nguyễn Ngọc Quỳnh Dao, Nguyễn Tuấn Phương, Chu Thị Minh Tâm (2006), *Thực hành tổ chức các HĐGD ngoài giờ lên lớp*, NXB Giáo dục.
- [2]. Đặng Vũ Hoạt (1998), *HĐGD ngoài giờ lên lớp ở trường trung học cơ sở*, NXB Giáo dục.
- [3]. Phạm Thị Minh Hạnh (2007), *Tổ chức dạy học môn HĐGD ngoài giờ lên lớp ở trường cao đẳng sư phạm*, NXB Đại học Sư phạm.
- [4]. Phùng Đình Mẫn, Trần Văn Hiếu, Thiều Thị Hường (2005), *Tổ chức HĐGD ngoài giờ lên lớp ở trường trung học phổ thông*, NXB Giáo dục.
- [5]. Nguyễn Dục Quang, Ngô Quang Quế (2007), *Giáo trình HĐGD ngoài giờ lên lớp*, NXB Đại học Sư phạm.
- [6]. Hà Nhật Thăng (1998), *Thực hành tổ chức HĐGD*, NXB Giáo dục.

Summary

Educational activities in schools are organized in various forms. Among those, the activities such as clubs, games, contests, field trips, exchanging meetings are the effective ones. Each requires specific ways and techniques with the aim of completing educational missions. Hence, it can be clearly seen that the efficiency of fostering competences of organizing educational activities for students of education is directly proportional to the lecturers' proficiency in using and integrating techniques as well as bringing into play the forms of educational activities skillfully and scientifically.

Ngày nhận bài: 1/12/2012; ngày nhận đăng: 28/10/2013.